

Delvis omlægning af optaget på universitetsbachelor

Vurdering af de samfundsøkonomiske konsekvenser ved en delvis omlægning af optaget på universitetsbacheloruddannelserne til kort videregående og professionsbachelor

Tobias Markeprand, Michael Andersen, Jonas Zangenberg Hansen og Marianne Frank Hansen

Baggrundsnotat

19. april 2023

www.dreamgruppen.dk

Forord

DREAM har for Fagbevægelsens Hovedorganisation (FH) foretaget en vurdering af de langsigtede samfundsøkonomiske konsekvenser ved en reduktion i optaget på 19½ pct. på universitetsbacheloruddannelserne. De pågældende personer indskrives i stedet på enten en kort videregående uddannelse eller en professionsbacheloruddannelse.

I nærværende notat vurderes, hvorledes den makroøkonomiske udvikling og de offentlige finanser påvirkes af den alternative uddannelsesadfærd.

Konklusioner, som præsenteres i papiret, er alene DREAMs og kan ikke nødvendigvis tages som udtryk for Fagbevægelsens Hovedorganisations vurdering.

København, april 2023

Indhold

1.	Opsummering	4
2.	DREAMs grundforløb	6
2.1	Grundlæggende modelantagelser	6
2.2	Demografi og arbejdsudbud	7
2.3	Makroøkonomien	9
2.4	Offentlige finanser og finanspolitisk holdbarhed	11
3.	Beregningsforudsætninger	13
3.1	Uddannelsesadfærd	13
3.2	Arbejdsmarkedstilknytning	15
4.	Samfundsøkonomiske effekter	18
4.1	Arbejdsudbudseffekter	18
4.2	Makroøkonomien	19
4.3	Offentlige finanser	21
5.	Referencer	24

1. Opsummering

Den makroøkonomiske model DREAM er anvendt til at vurdere de samfundsøkonomiske konsekvenser af en ændret uddannelsesadfærd, hvor færre påbegynder en universitetsbacheloruddannelse for i stedet at starte på en kort videregående uddannelse eller en professionsbachelor. Ændret uddannelsesadfærd medfører, at en persongruppe står tidligere til rådighed for arbejdsmarkedet, hvorfor arbejdsudbuddet øges i forhold til grundforløbet. Derved forbedres den offentlige saldo og den finanspolitiske holdbarhedsindikator forbedres med 0,9 mia. kr.

I det følgende ses nærmere på de makroøkonomiske konsekvenser af en delvis omlægning af optaget på universitetsbacheloruddannelserne til fordel for korterevarende videregående uddannelser.

I det alternative scenarie antages det, at optaget på universitetsbacheloruddannelserne fra og med år 2023 reduceres med 19,5 pct. Det antages, at 25 pct. af de berørte i stedet indskrives på en kort videregående uddannelse, mens de resterende 75 pct. starter på en professionsbacheloruddannelse.

Tilvæksten i antallet af dimittender fra de korte videregående og professionsbacheloruddannelserne tildeles samme erhvervsdeltagelse som personer med en lang videregående uddannelse har i grundforløbet. Omfanget af omlægningen er bestemt, så det gennemsnitlige årlige løft i arbejdsstyrken er ca. 3.000 fuldtidspersoner i perioden 2030-2040.

Omlægningen betyder en reduktion i den gennemsnitlige studietid, hvilket udmønter sig i en nedgang i antallet af studerende på ca. 6.000 personer årligt. Dette motiverer en besparelse i udgifter til SU, der sammen med den øgede økonomiske aktivitet styrker den finanspolitiske holdbar svarende til et årligt løft i den primære saldo på 0,9 mia. kr. opgjort i 2022-niveau, jf. Tabel 1.1.

I tabellen er det alternative scenarie sat i forhold til holdbarhedsindikatoren fra DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022 (DREAMs grundforløb).

Tabel 1.1
Den finanspolitiske holdbarhedsindikator

	Holdbarhedsindikator		Ændring i forhold til grundforløb	
	Andel af BNP	Årligt beløb	Andel af BNP	Årligt beløb
DREAMs grundforløb	1,11 pct.	31,1 mia. kr.	-	-
Alternativscenarie	1,14 pct.	32,0 mia. kr.	0,03 pct. point	0,9 mia. kr.

Anm.: Grundforløbet er DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022. Det årlige beløb angiver holdbarhedsindikatoren omregnet til en permanent årlig ændring i den primære saldo opgjort i 2022-priser. Foreløbigt BNP for 2022 er 2.797,9 mia. kr., jf. (Danmarks Statistik, 2023).

Kilde: Egne beregninger på data fra Danmarks Statistik og på den makroøkonomiske model DREAM.

Notatet er opbygget som følger: Afsnit 2 beskriver det anvendte grundforløb. Her fremhæves de væsentligste modelantagelser og grundforløbets hovedresultater beskrives. Læsere, der er bekendt med DREAM og grundforløbet, kan springe afsnit 2 over.

Afsnit 3 beskriver forudsætningerne for de alternative scenarier. Afsnit 4 gennemgår undersøgelsens hovedresultater med fokus på ændringer i befolkningens arbejdsmarkedstilknøytning, den makroøkonomiske udvikling og de offentlige finanser.

2. DREAMs grundforløb

Grundforløbet er en langsigtet fremskrivning af den økonomiske udvikling med fokus på udviklingen i de offentlige finanser. I fremskrivningen videreføres velfærdsordninger og skattesystem som i dag. Effekten af de analyserede tiltag findes som ændringen i forhold til udviklingen ifølge grundforløbet.

DREAM er en makroøkonomisk model, hvor der er foretaget en særligt detaljeret modellering af de faktorer, som har betydning for udviklingen i de offentlige finanser. Modellen er derfor velegnet til at vurdere effekten af økonomisk-politiske tiltag, herunder at skønne over tiltagets påvirkning af de offentlige indtægter og udgifter.

Modellen bygger på økonomiske tankegange om den strukturelle økonomiske udvikling. Modellens teoretiske ramme sigter derfor ikke mod at forudsige de konkrete konjunkturer. Ved anvendelse af DREAM er det således de strukturelle effekter, som belyses. Resultaterne skal tolkes med dette in mente. Umiddelbart efter implementering af et tiltag kan modellens kortsigtsegenskaber således afvige fra, hvad man ellers ville forvente på baggrund af tilsvarende analyser udført i konjunkturmodeller eller ud fra empiriske undersøgelser.

Økonomiske fremskrivninger er forbundet med usikkerhed. Resultatet følger af en række forudsætninger, og usikkerheden er stigende jo længere frem i tid, udviklingen vurderes. Formålet er derfor hverken at udarbejde en prognose for udviklingen i dansk økonomi eller i de offentlige finanser. Langsigtede fremskrivninger skal derfor ikke tolkes som en forventning til fremtiden, men kan i stedet anses som en indikation af fremtidsudsigterne.

I det følgende beskrives metoden bag og hovedresultaterne fra DREAMs grundfremskrivning. For en mere udførlig beskrivelse af metode, forudsætninger og resultater henvises til (Hansen, Andersen, & Dalgaard, 2023).

2.1 Grundlæggende modelantagelser

Formålet med DREAMs grundforløb er at vurdere udviklingen i de offentlige indtægter og udgifter på langt sigt. Fremskrivningen af offentlige finanser leder til en vurdering af, om finanspolitikken er holdbar på langt sigt.

De væsentligste forudsætninger for dannelsen af grundforløbet er opsummeret i Boks 2.1. Som udgangspunkt videreføres velfærdsordninger og skattesystem som i dag, og der tages højde for langsigtede udfordringer som for eksempel, at befolkningen lever længere. Den forventede effekt af allerede vedtagne politiske tiltag er indregnet i fremskrivningen.

Udviklingen i befolkningens størrelse samt antal personer i arbejdsstyrken og antal på diverse overførselsindkomster fastlægges uden for den økonomiske model. Det betyder, at for eksempel beslutningen omkring hvornår en person frivilligt trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet, ved at lade sig pensionere, er fastlagt uden for den økonomiske model. Påvirkninger af ledighedsgraden eller arbejdstiden som følge af ændringer i henholdsvis kompensationsgraden eller reallønnen efter skat sker endogen i DREAM.

Den økonomiske fremskrivning tager udgangspunkt i faktisk data dækkende år 2020. Herfra antages økonomien frem mod 2030 at tilpasse sig sit strukturelle niveau. Efter 2030 fastlægges udviklingen ud fra DREAMs langsigtede økonomiske sammenhænge, der beskriver et

strukturelt forløb. Tilpasningen af økonomien fra faktisk til strukturelt niveau følger Økonomiministeriets mellemfristede fremskrivning fra august 2022, jf. (Økonomiministeriet, 2022).

Modellen indeholder en såkaldt skaleringseffekt i eksporten, jf. (Kastrup & Kronborg, 2021). Som følge heraf vil eksporten på langt sigt følge samfundets samlede beskæftigelse. Antagelsen bygger på, at økonomiens samlede størrelse påvirker størrelsen af den samlede eksport. Store lande eksporterer meget, og mindre lande eksporterer mindre uden, at de store lande af den grund behøver at sænke prisniveauet for at kunne sælge en større mængde varer. Årsagen er, at store lande sælger flere varianter og har flere store, højproduktive eksportvirksomheder. Den centrale effekt af antagelsen om skalering i eksporten er, at den langsigtede realløn reagerer svagere på ændringer i arbejdsudbuddet.

Boks 2.1

Grundforløbets væsentligste forudsætninger

Demografien fremskrives under forudsætning af en videreførelse af de seneste historiske tendenser. Specielt videreføres en tendens til faldende dødelighed, hvorfor levetiden forventes at stige betydeligt over de kommende år. Befolkningens uddannelsesniveau fastlægges ved at videreføre den uddannelsesadfærd, som observeres de seneste år.

Den strukturelle arbejdsmarkedsadfærd, som findes historisk, antages at være gældende fremadrettet. Efter en tilpasningsperiode antages ledighedsfrekvensen at være cirka 3 pct.

I fremskrivningen videreføres overordnet en neutral økonomisk politik, dvs. den nuværende finanspolitik fastholdes i al fremtid. Serviceudgifter til hver enkelt borger stiger over tid med den almindelige produktivitetsvækst og inflation. For udgifter til sundhed og ældrepleje indregnes såkaldt sund aldring og en mervækst ud over produktivitetsvæksten gældende en 20-årig periode. Indkomstoverførsler følger det ventede antal modtagere, og satser reguleres med lønudviklingen. Kollektivt forbrug antages at følge bruttonationalproduktet. De offentlige indtægter beregnes under antagelse om uændrede skattesatser.

I fremskrivningen tages der højde for den skønnede effekt af politikændringer, som er vedtaget. Dette omfatter blandt andet en ventet stigning i erhvervsdeltagelsen som følge af tilbagetrækningsreformer, som øger den første mulige alder for folkepension, i takt med, at levetiden stiger.

Kilde: (Hansen, Andersen, & Dalgaard, 2023).

2.2 Demografi og arbejdsudbud

De kommende årtier forventes den danske befolkning at stige fra omkring 5,93 mio. ved indgangen til 2023 til cirka 6,73 mio. personer i 2080. Befolkningen vokser som følge af en forventet længere levetid og en positiv nettoindvandring.

Befolkningsudviklingen betyder, at ældre vil udgøre en betydeligt større andel af den samlede danske befolkning frem til 2045. Dette sker dels, da efterkrigstidens store årgange er i pensionsalderen, og dels da de kommende ældre forventes at leve betydeligt længere, end tilfældet er i dag.

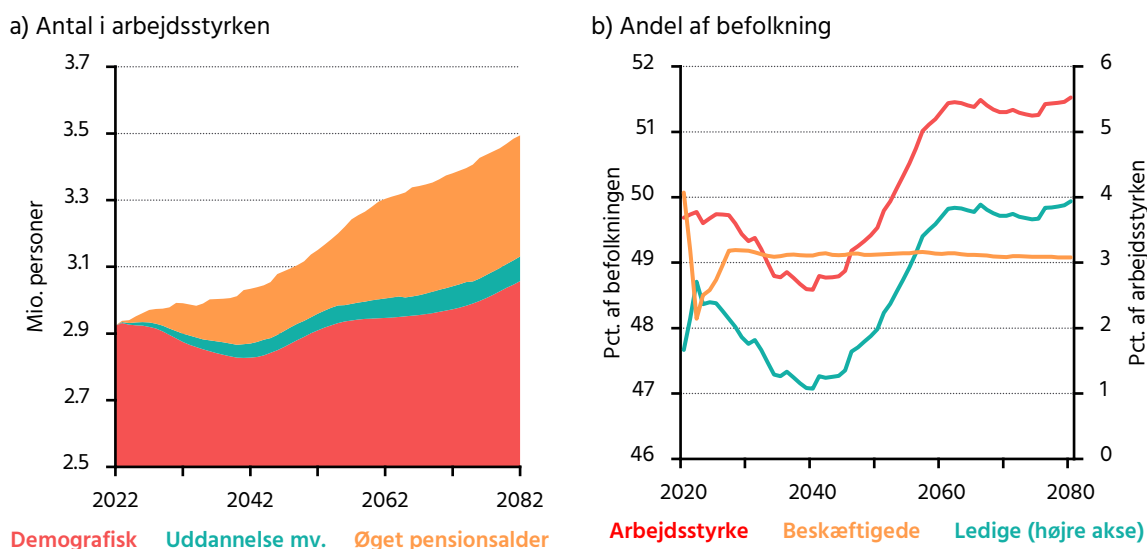
Denne demografiske udvikling tilsiger, at der de kommende år kommer færre personer i den erhvervsaktive alder. Politiske reformer, der øger folkepensionsalderen og derved forventes

at medføre senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, betyder imidlertid, at arbejdsstyrken øges markant, jf. Figur 2.1a. Et stigende uddannelsesniveau i befolkningen vurderes ligeledes at bidrage positivt til arbejdsstyrken.

I perioden frem mod 2040 vurderes der at ske en mindre stigning i arbejdsstyrken end i antallet af ikke-erhvervsaktive. Derfor ventes arbejdsstyrken at udgøre en aftagende andel af befolkningen, jf. Figur 2.1b. I perioden 2045-2060 forholder det sig modsat, hvilket følger af demografien og fortsat øget folkepensionsalder. Efter 2060 stiger arbejdsstyrken og befolkningen i nogenlunde samme takt.

Ledighedsgraden er forholdsvis høj i 2020 og 2021 som følge af COVID-19 pandemiens negative påvirkning af beskæftigelsen inden for særligt service og turistrelaterede aktiviteter. I 2022 vurderes økonomien at befinde sig i højkonjunktur, og ledigheden er en smule lavere end sit strukturelle niveau. I perioden 2023-2030 forudsættes ledigheden gradvist at tilpasse sig sit strukturelle niveau svarende til omkring 3,1 pct. af arbejdsstyrken.

Figur 2.1
Arbejdsmarkedet

Anm.: I 2020 vises den faktiske ledighedsgrad. I perioden 2021-2030 tilpasses ledighedsgraden fra faktisk til strukturelt niveau. Efter 2030 vises DREAMs strukturelle fremskrivning.

Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022.

Den aldrende befolkning ventes at medføre en betydelig stigning i antallet af folkepensionister frem mod 2040'erne. Antallet af øvrige overførselsmodtagere såsom førtidspensionister, sygedagpengemodtagere mv. forventes ligeledes at stige de følgende år. Dette sker i takt med, at tilbagetrækningsalderen øges. Dels vil øget pensionsalder give flere år som overførselsmodtager, før den nye pensionsalder nås. Dels vil en del af de, som under de nuværende regler trækker sig fra arbejdsmarkedet via folkepension, i stedet forventes at overgå til en overførselsindkomst, når muligheden for tilbagetrækning udskydes.

Den ventede stigning i arbejdsstyrken er tilstrækkelig til, at forholdet mellem antal erhvervsaktive og antallet af overførselsmodtagere frem til omkring år 2050 forbliver på nogenlunde samme niveau som i dag.

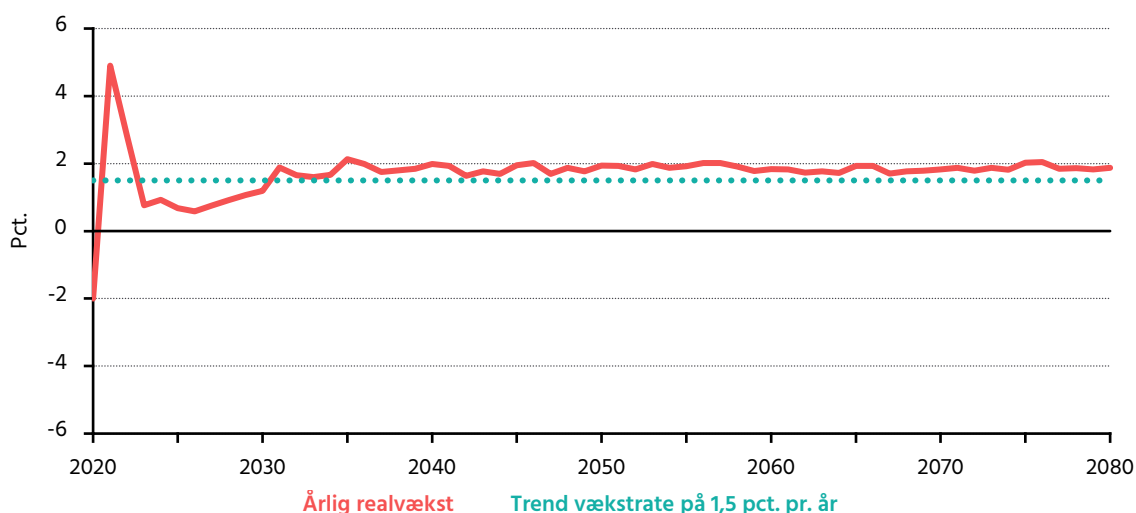
2.3 Makroøkonomien

Historisk er bruttonationalproduktet (BNP) i gennemsnit vokset med 1,7 pct. årligt over de seneste 40 år. Som følge af konjunkturudsving ses imidlertid store afvigelser fra den gennemsnitlige vækst. Blandt andet faldt BNP markant i 2020 som følge af COVID-19 pandemien.

Foreløbige tal for 2021 og 2022 peger mod en hurtig opretning af økonomien. Pandemien antages ikke at have effekt på den økonomiske udvikling på sigt, dvs. tilbageslaget i 2020 indhentes de efterfølgende år, så BNP på sigt følger samme vækstbane som før pandemien ramte.

I fremskrivningen antages en underliggende produktivitetsvækst på 1,5 pct. årligt. Hvis arbejdsstyrken er konstant¹, vil BNP vokse med denne stigningstakt. Den ventede stigning i arbejdsstyrken er hovedårsagen til, at væksten i BNP efter konjunkturtilpasningsperioden er større end 1,5 pct., jf. Figur 2.2.

Figur 2.2
Bruttonationalproduktet

Anm.: I 2020-2021 vises faktisk data. I perioden 2022-2030 sker en tilpasning fra faktisk til strukturelt niveau. Efter 2030 vises DREAMs strukturelle fremskrivning.

Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022.

Figur 2.3 viser udviklingen i forsyningsbalancens komponenter som andel af BNP. Det private forbrug bestemmes af husholdningerne, som ønsker at udjævne deres forbrug over livet. Efter i en periode at have udgjort en nogenlunde konstant andel af BNP falder privatforbruget som andel af produktionen i årene 2050-2070. Dette skal primært ses som en konsekvens af, at BNP øges, da arbejdsstyrkens andel af befolkningen stiger markant i denne periode.

Det offentlige forbrug består af individuelt og kollektivt offentligt forbrug. Idet det kollektive forbrug udgør en konstant andel af BNP, skyldes ændringer over tid, at det individuelle forbrug forandres. Det individuelle offentlige forbrug øges frem mod 2050. I denne periode øges antallet af ældre, hvilket særligt forøger udgifterne til sundhed og ældrepleje, ligesom der i denne periode antages mervækst i sundheds- og ældrerelaterede udgifter.

¹ Dette er forsimplet, da BNP også påvirkes af olieudvinding i Nordsøen og sammensætningen mellem arbejdskraft, materialeforbrug og kapital. Men udviklingen i arbejdsstyrken er hovedbestemmende for væksten i BNP.

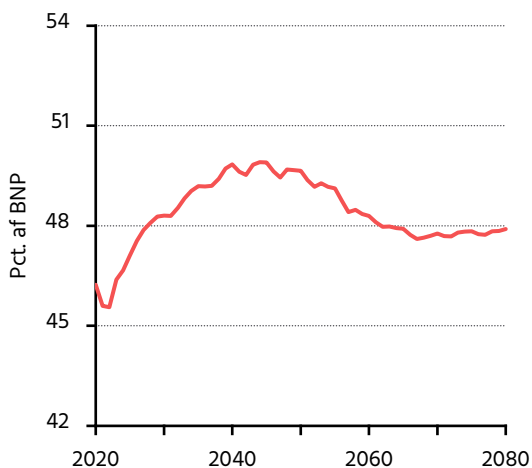
Investeringerne bestemmes af det ønskede strukturelle niveau for kapital. Dermed bliver udviklingen i investeringerne rimelig stabil på sigt, da det strukturelle niveau for kapital følger det strukturelle niveau for produktionen. Der ses dog en svag tendens til, at private investeringer følger svingninger i arbejdsudbuddet. Når arbejdsudbuddet ændres, opstår der en ubalance mellem arbejdskraft og kapitalapparat i virksomhedernes produktion. For at imødekomme denne ubalance ønsker virksomhederne at tilpasse kapitalapparatet til arbejdsudbuddet, hvormed der kommer et midlertidigt udsving i investeringsniveauet.

Udviklingen i nettoeksporten afhænger af udviklingen i de andre efterspørgselskomponenter og den generelle prisdannelse, der sikrer en strukturel ligevægt i modellen. Når nettoeksporten er faldende frem mod 2050, er det udtryk for, at efterspørgslen i Danmark stiger mere end udbuddet. Efter 2050 vender udviklingen, da stigningen i arbejdsudbuddet (som andel af befolkningen) medfører, at det samlede udbud stiger mere end den samlede efterspørgsel.

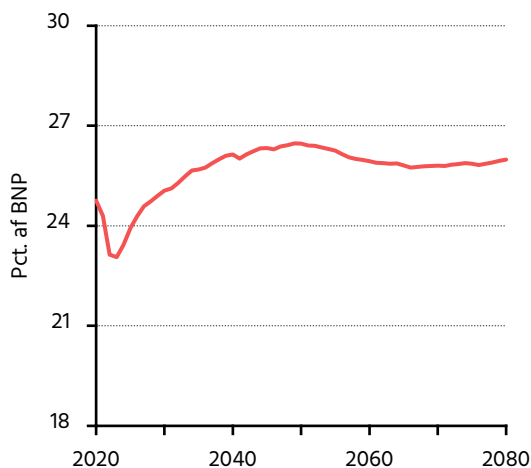
Figur 2.3

Forsyningsbalancens komponenter

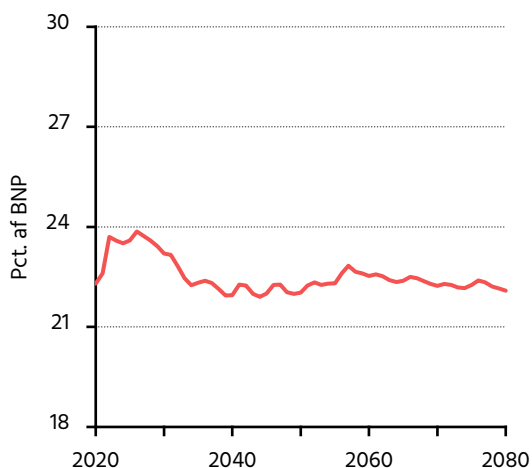
a) Privat forbrug

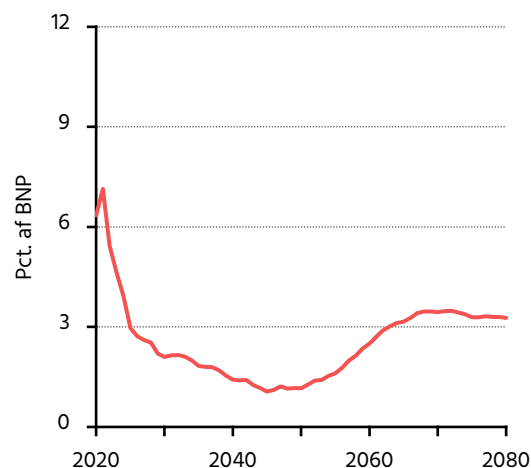
b) Offentligt forbrug

c) Bruttoinvesteringer

d) Nettoeksport

Anm.: I 2020-2021 vises faktisk data. I perioden 2022-2030 sker en tilpasning fra faktisk til strukturelt niveau. Efter 2030 vises DREAMs strukturelle fremskrivning.

Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022.

2.4 Offentlige finanser og finanspolitisk holdbarhed

Figur 2.4 viser den fremskrevne udvikling i den offentlige sektors samlede indtægter og udgifter (eksklusiv renter). Forskellen mellem disse udgør den primære offentlige saldo.

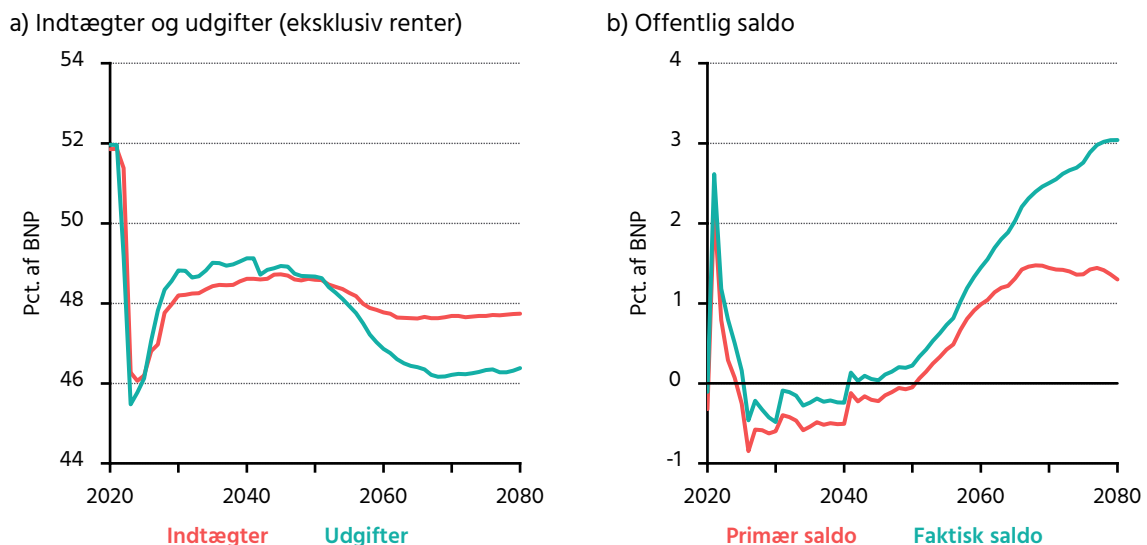
I den strukturelle del af fremskrivningen udgør de offentlige indtægter en forholdsvis konstant andel af BNP. Dette skyldes, at hovedparten af skatte- og afgiftsgrundlaget følger BNP. Dog ses mindre udsving i indtægternes andel af produktionen. Når beskæftigelsen udgør en faldende andel af befolkningen, vil BNP vokse svagere end skatteindtægterne, hvorfor der ses en beskedent stigning i indtægternes andel af BNP i perioden frem mod 2045. I perioden 2050-2060 forholder det sig modsat.

Frem til midten af det nuværende århundrede ventes de offentlige udgifter at udgøre en stigende andel af BNP. Stigningen følger hovedsageligt af aldring af befolkningen, som øger udgifterne til sundhed og ældrepleje. De øgede udgifter medfører underskud på den primære saldo.

I årene 2050-2060 vurderes de offentlige udgifter at aftage som andel af BNP. Udviklingen sker som følge af færre ældre, bortfald af mervækst i visse udgiftstyper og faldende udgifter til både tjenestemandspension og tidlig tilbagetrækning.

Fra sidst i 2050'erne ventes offentlige budgetoverskud. Overskuddet stiger til knap 1 pct. af BNP i år 2065. Herefter ventes vedvarende budgetoverskud. Perioden sidst i fremskrivningen er karakteriseret ved, at antal beskæftigede udgør en nogenlunde konstant andel af befolkningen. Som resultat heraf vokser både indtægter og udgifter i samme takt som produktionen.

Figur 2.4
Offentlige finanser

Anm.: I 2020-2021 vises faktisk data. I perioden 2022-2030 sker en tilpasning fra faktisk til strukturelt niveau. Efter 2030 vises DREAMs strukturelle fremskrivning.

Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022.

En beregning på DREAM opsummeres ved den finanspolitiske holdbarhedsindikator. Denne er en afvejning af, om de forventede fremtidige offentlige indtægter er tilstrækkelige til at

dække de ventede udgifter. Den formelle definition af finanspolitisk holdbarhed ses i Boks 2.2.

I DREAMs grundforløb vurderes den finanspolitiske holdbarhedsindikator til 1,1 pct. af BNP. Altså vurderes det, at den danske finanspolitik er overholdbar. Holdbarhedsindikatoren svarer til et permanent årligt budgetoverskud på 31 mia. 2022-kr.

Der er selvsagt stor usikkerhed forbundet med udregningen af den finanspolitiske holdbarhedsindikator. Det ses af Figur 2.4b, at den positive holdbarhedsindikator skyldes overskud på de offentlige finanser langt ude i fremtiden, hvor usikkerheden er størst.

I fremskrivninger på DREAM vurderes den økonomiske udvikling under den forudsætning, at finanspolitikken videreføres i al fremtid uden politiske tilpasninger. Over- og underskud på det offentlige budget forplanter sig således direkte til den offentlige nettogæld. Det tillades således, at der potentielt kan opstå et holdbarhedsproblem med vedvarende gældsakkumulation uden politisk indgriben. Modsat vil overholdbarhed afstedkomme en stadigt voksende offentlig sektor uden et tilbageløb til husholdningerne i form af øget serviceniveau eller reduceret skattetryk.

Boks 2.2

Finanspolitisk holdbarhed

En *holdbar finanspolitik* indebærer, at (nutidsværdien af) alle fremtidige budgetoverskud tillagt den initiale nettoformue er mindst lige så stor som (nutidsværdien af) alle fremtidige underskud.

Den *finanspolitiske holdbarhedsindikator* angiver, hvor meget den primære offentlige saldo permanent kan ændres med (som en andel af BNP) for, at finanspolitikken er præcis holdbar.

Er holdbarhedsindikatoren positiv, vurderes finanspolitikken mere end holdbar. I så fald kan finanspolitikken permanent lempes samtidig med, at den offentlige sektor fortsat vil kunne finansiere sine fremtidige forpligtelser (uden at gælden vokser ukontrolleret).

Såfremt holdbarhedsindikatoren er negativ, skønnes finanspolitikken ikke at være holdbar. Hvis ikke der gennemføres initiativer, som forbedrer de offentlige finanser, kan der være risiko for uholdbar gældssætning.

Kilde: (Hansen, Andersen, & Dalgaard, 2023, s. 51-53).

3. Beregningsforudsætninger

Den lavere tilgang til universitetsbacheloruddannelserne antages at blive omlagt en-til-en til et øget optag på de korte videregående og professionsbacheloruddannelserne. DREAMs uddannelsesmodel anvendes til at fastlægge effekten på det årlige antal studerende samt den akkumulerede effekt på uddannelsesniveaut over tid.

Beregningerne på antallet af studerende og uddannelsesniveaut anvender DREAMs uddannelsesmodel version 2022, der baseres på data for befolkningen til og med 1. januar 2022 og for uddannelsesmæssig status pr. 31. september 2021. De adfærdsmæssige relationer, der beskriver befolkningens uddannelsesmønstre, er baseret på data fra 1986-2019.

Uddannelsesmodellen er en simulationsmodel, hvorfor der altid vil være en tilfældig variation i fremskrivningen. Den deraf følgende usikkerhed er reduceret ved at afvikle 15 simulationer og derpå anvende gennemsnittet af disse.

3.1 Uddannelsesadfærd

I grundforløbet forventes det, at der i 2023 begynder ca. 24.900 personer på en universitetsbachelor (UBA), heraf ca. 5.200 personer direkte fra andre uddannelser, hovedsageligt med gymnasiale uddannelser som baggrund, mens resten ca. 19.700 udgøres af personer, der ikke umiddelbart før var i gang med en anden uddannelse.

I alternativscenariet flyttes 19,5 pct. af optaget på UBA til enten en kort videregående uddannelse (KVU) (25 pct.) eller til professionsbachelor (PBA) (75 pct.). Førsteårseffekten er et fald i optaget på UBA på ca. 4.900 personer.

Da den direkte effekt er en en-til-en omlægning fra universitetsbachelor til KVU/PBA er den samlede nettoeffekt på antallet af studerende i alt omtrent nul i det første år i alternativscenariet. Herefter vil forskellen i varighed af et gennemsnitligt uddannelsesforløb mellem UBA og KVU/PBA direkte påvirke det årlige antal studerende i forhold til grundforløbet, se Tabel 3.1. Varigheden af et UBA-forløb er typisk lidt længere end et KVU-forløb men omvendt kortere end et typisk PBA-forløb. Den samlede effekt på antal studerende af disse effekter, er dog yderst begrænset.

Den væsentligste forskel på længere sigt i forhold til antallet af studerende af en omlægning fra UBA til KVU/PBA er, at fuldførte forløb fra UBA-uddannelserne i langt højere grad efterfølges af en kandidatuddannelse. Således fuldfører knap 1 pct. af de KVU-uddannede senere en kandidatuddannelse, mens de tilsvarende tal for PBA-uddannede og UBA-uddannede er ca. 15 pct. og næsten 88 pct., jf. Markeprand (2020, tabel 2.3 side 14). Dette vil alt andet lige betyde, at omlægningen vil trække ned i antallet af studerende på de videregående uddannelser.

Tabel 3.1

Fuldførelsesandel og gennemsnitlig varighed på udvalgte uddannelser

	Fuldførelsesandel (pct.)	Gennemsnitlig varighed for alle forløb (år)	Gennemsnitlig varighed for fuldførte forløb (år)
Korte videregående	77,0	1,63	2,15
Professionsbachelor	76,3	2,37	3,52
Universitetsbachelor	78,1	2,15	3,24
Kandidat	90,6	1,82	2,42

Anm.: Fuldførelsesandelen anvender de estimerede betingede fuldførelses- og fortsættelsesandele for hver varighed i et givet år til at finde den forventede andel af en påbegyndt kohorte der fuldfører et forløb. Den gennemsnitlige varighed for alle forløb baserer sig på samtlige studerende på en uddannelse et givet år – både de, der fuldfører og frafalder. Gennemsnittet sammenvægtter uddannelsesvarighederne for de pågældende. Den gennemsnitlige varighed for et fuldført forløb udtrykker den gennemsnitlige længde af de fuldførte forløb i et givet år. Der er her anvendt modellens estimerede sandsynligheder, der er trend-korrigerede og støj-rensede.

Kilde: Egne beregninger på Uddannelsesmodellen 2022

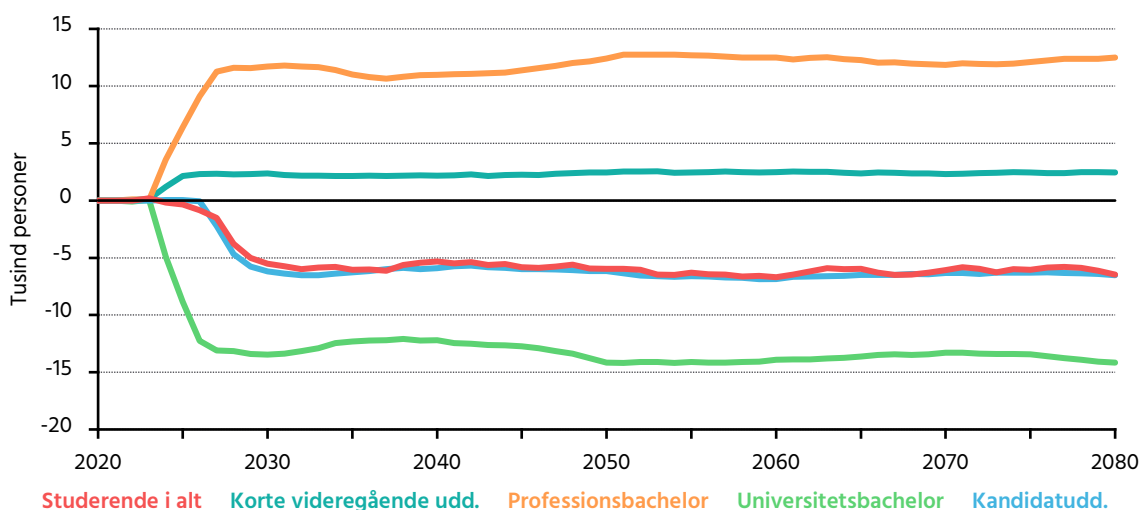
I modsat retning tæller dog at KVVU-uddannede typisk har en større sandsynlighed for at senere opnå en PBA, mens frafaldne studerende på PBA i højere grad påbegynder en erhvervsfaglig uddannelse end det er tilfældet for personer med en universitetsuddannelse. Uddannelsesmodellen medtager alle sådanne indirekte og afledte effekter af omlægningen.

Der er indført en nedjustering af frafaldet direkte fra PBA/KVVU til en erhvervsfaglig uddannelse, da omlægningen er tænkt som rettet mod personer, der alternativt ville være begyndt på en universitetsuddannelse, og som derfor vurderes at være i mindre risiko for frafald.

På langt sigt vurderes antallet af studerende at reduceres årligt med ca. 6.000 personer, hvilket især følger udviklingen i antallet af kandidatstuderende, se Figur 3.1.

Figur 3.1

Ændring i studerende i forhold til grundforløb, udvalgte uddannelser

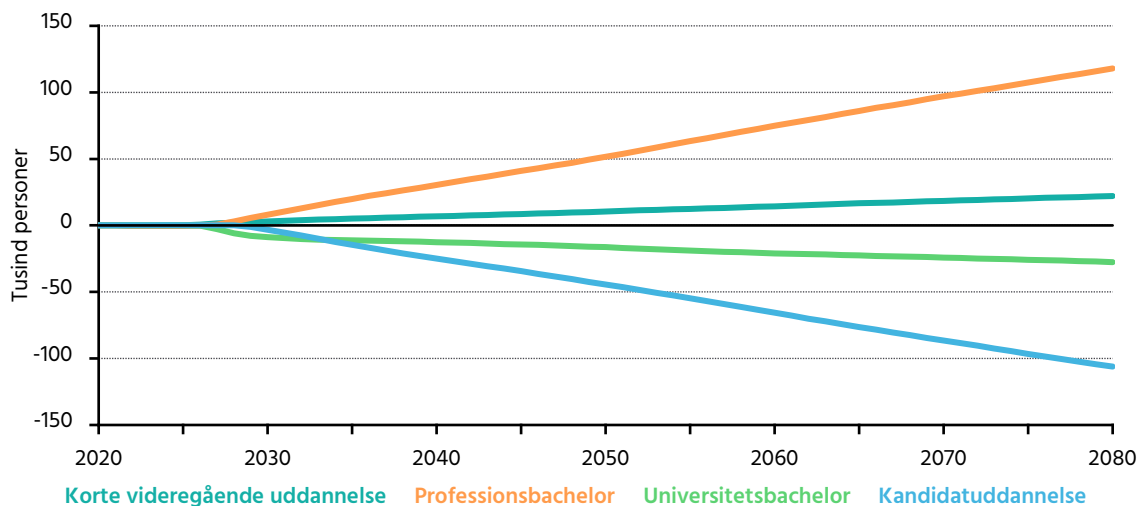
Anm.: Grafen viser år-for-år ændringer i antallet af studerende i fremskrivningen med omlægning af optag fra UBA til KVVU/PBA inkl. reduceret frafald fra KVVU/PBA til erhvervsfaglige uddannelser. Ændringer i tallene før 2023 skyldes den grundlæggende Monte Carlo usikkerhed der altid består ved simulationer. Data er primo-dateret.

Kilde: Egne beregninger på Uddannelsesmodellen 2022

Effekten på uddannelsesniveaet er et fald i antallet af personer med en kandidatuddannelse på ca. 103.000 i 2100 og et fald i UBA på 25.000 i 2100, idet mange UBA-uddannede også tager en kandidatuddannelse, se Figur 3.2. Omvendt forøges antallet af personer med en PBA med godt 115.000 og antal personer med en KVU forøges med godt 21.000.

Figur 3.2

Ændring i højst fuldførte i forhold til grundforløbet, udvalgte uddannelser

Anm.: Grafen viser år-for-år ændring af befolkningens uddannelsesniveau i fremskrivningen med omlægning af optag fra UBA til KVU/PBA inkl. reduceret frafald fra KVU/PBA til erhvervsfaglige uddannelser. Ændringer i tallene før 2023 skyldes den grundlæggende Monte Carlo usikkerhed der altid består ved simulationer. Data er primo-dateret.

Kilde: Egne beregninger på Uddannelsesmodellen 2022

Uddannelsesomkostninger

I DREAM antages individuelt offentligt forbrug knyttet til uddannelse at følge den demografiske udvikling frem for uddannelsesaktiviteten. Således vil et fald i antallet af studerende på omkostningssiden alene udmønte sig i en besparelse i udgifter til SU, mens en evt. besparelse i uddannelsesafgifterne altså ikke er indregnet.

3.2 Arbejdsmarkedstilknytning

Ændret uddannelsesadfærd påvirker arbejdsmarkedsdeltagelsen ad to veje. Dels under et uddannelsesforløb, hvor studerende på de videregående uddannelser typisk har lavere erhvervsdeltagelse end tilsvarende personer, der har fuldført en kompetencegivende uddannelse. Dels efter en uddannelse er gennemført, hvor der ses en sammenhæng mellem opnået uddannelsesniveau og erhvervsfrekvens således, at jo højere uddannelse en persongruppe har gennemført, jo højere er den gennemsnitlige erhvervsdeltagelse.

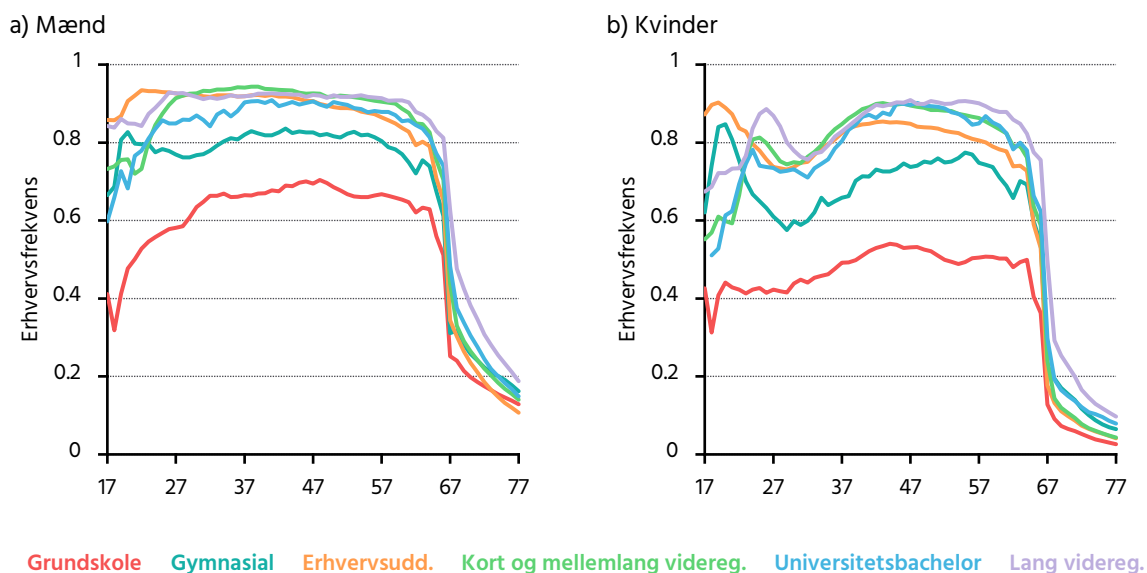
I det alternative scenarie skelnes mellem disse to persongrupper: Studerende og ikke-studerende. Hver gruppe antages at have samme deltagelsesfrekvenser som en person i samme gruppe og med samme demografiske karakteristika (alder, køn og herkomst) og for størstedelens vedkommende også samme højst fuldførte uddannelse som i grundforløbet. De personer som forudsættes at ændre uddannelsesadfærd fastholder dog samme arbejdsmarkedstilknytning som i grundforløbet, altså fastholder disse erhvervsdeltagelsen fra en 'højere' uddannelseskategori.

I det alternative scenarie opnår færre en lang videregående uddannelse for i stedet at opnå en mellemlang eller kort videregående uddannelse. Dette trækker i udgangspunktet mod en lidt lavere erhvervsdeltagelse, idet erhvervsdeltagelsen for personer med en lang videregående uddannelse i grundfremskrivningen er højere end de to øvrige uddannelseskategorier, jf. Figur 3.3.

Det antages, at de personer som i alternativet begrænses i at starte på en universitetsbachelor i alternativet opretholder samme erhvervsfrekvens som en tilsvarende person med en lang videregående uddannelse. Dette vil for langt hovedpartens vedkommende svare til den arbejdsmarkedstilknytning, som de ville opnå i grundforløbet. Med andre ord antages det, at de berørte personer har en erhvervsfrekvens i alternativet som er mindst lige så høj som i grundfremskrivningen, selvom de ikke opnår samme endelige uddannelsesniveau.

Figur 3.3

Erhvervsfrekvens, DREAM grundforløb, ikke-studerende, 2030

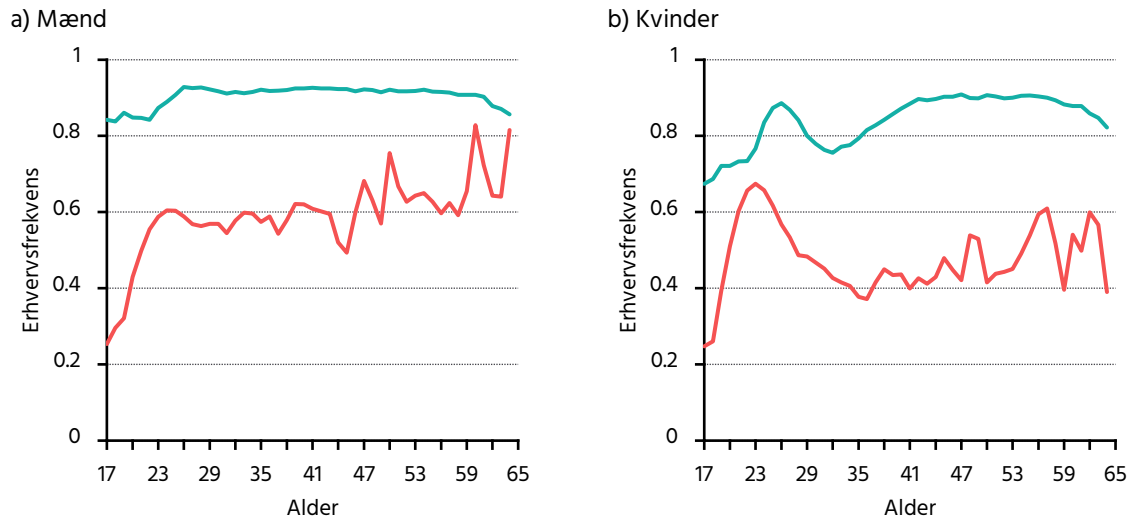
Anm.: Figuren viser aggregerede uddannelseskategorier i forhold til de 9 kategorier, som indgår i fremskrivningen.

Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022.

Figur 3.4 sammenholder erhvervsfrekvensen for en typisk studerende på en videregående uddannelse med erhvervsfrekvensen for en person, der har gennemført en lang videregående uddannelse. Figuren illustrerer dermed det løft i erhvervsdeltagelsen, som forudsættes i det alternative scenarie i den periode, uddannelsesforløbet forkortes (typisk af 1-3 års varighed i 20'erne).

Figur 3.4

Erhvervsfrekvens for studerende og ikke-studerende, 2030

Studerende med højest fuldførte uddannelse lig gymnasial Færdiguddannet med lang videregående uddannelse

Anm.: Figuren viser aggregerede uddannelseskategorier i forhold til de 9 kategorier, som indgår i fremskrivningen.
Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2022.

I DREAM antages også arbejdstiden at afhænge af højest fuldførte uddannelse. Denne fastholdes for givet uddannelsesniveau på samme niveau som i grundforløbet.

4. Samfundsøkonomiske effekter

En omlægning af tilgangen fra universitetsbachelor til professionsbachelor og KVV vurderes at øge arbejdsudbuddet i forhold til grundforløbet, idet de berørte personer kommer tidligere på arbejdsmarkedet. Som følge heraf øges BNP. De offentlige udgifter til indkomstoverførsler falder, ligesom offentligt forbrug vurderes at udgøre en mindre andel af BNP. Dette forbedrer den primære offentlige saldo, hvilket afspejles i en stigning i den finanspolitiske holdbarhedsindikator.

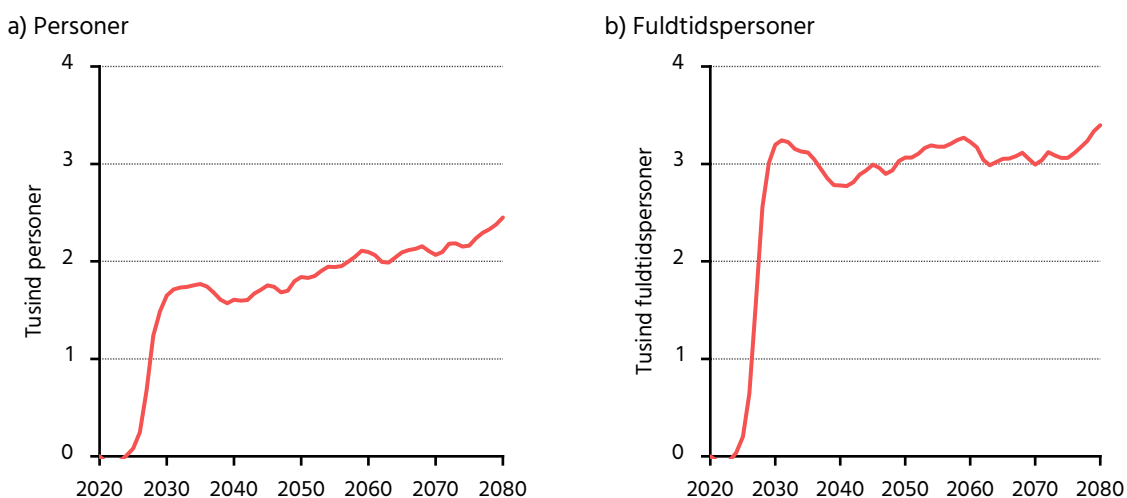
4.1 Arbejdsudbudseffekter

I alternativet øges arbejdsudbuddet i forhold til grundfremskrivningen. Årsagen hertil er, at en gruppe af personer i alternativet gennemfører en kortere uddannelse end i grundfremskrivningen. Herved vil persongruppen hurtigere være til rådighed for arbejdsmarkedet.

Efter endt uddannelse antages persongruppen at have samme erhvervsdeltagelse som personer med en lang videregående uddannelse har i grundfremskrivningen. Dermed vil den afkortede studieadfærd give anledning til en permanent positiv effekt på arbejdsstyrken.

Effekten på arbejdsstyrken er større målt i fuldtidspersoner end målt i personer. Dette skyldes, at en del af de personer, som får korrigeret uddannelsesadfærd, allerede befandt sig i arbejdsstyrken som studerende i grundforløbet. Disse påvirker ikke arbejdsstyrken målt i personer, men stiger i arbejdstid og påvirker derfor arbejdsstyrken i fuldtidspersoner positivt.

Figur 4.1
Ændring i arbejdsudbud, alternativ i forhold til grundforløb

Kilde: Egne beregninger på DREAMs socioøkonomiske fremskrivning 2022.

I DREAM antages produktiviteten blot at variere på tværs af køn, alder og oprindelse og er for en person med de pågældende karakteristika derfor upåvirket af om vedkommende ændrer uddannelsesniveau. Ændringen i det produktive arbejdsudbud relativt til grundforløbet kan derfor begrænses til en antals- og en timeeffekt.

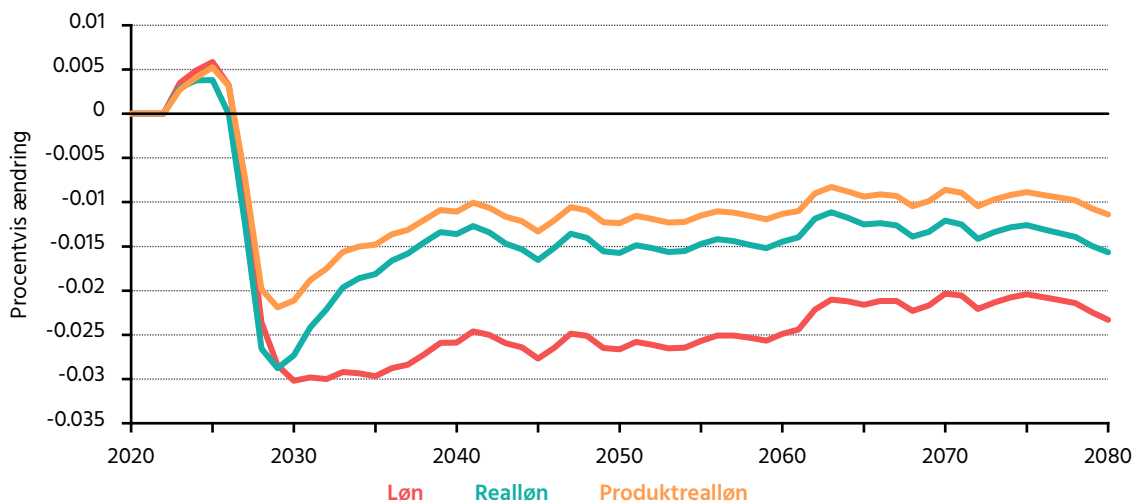
Målt i fuldtidspersoner forøges arbejdsstyrken med i gennemsnit 3.000 personer i perioden 2030-2040, jf. Figur 4.1.

4.2 Makroøkonomien

Det analyserede scenarie indebærer som nævnt en forøgelse af arbejdsstyrken. Det øgede arbejdsudbud (målt i produktive enheder) fører i ligevægt til et fald i lønniveauet, jf. Figur 4.2. Resultatet er et fald i virksomhedernes omkostninger, der giver sig udslag i lavere priser.

Imidlertid er faldet i lønningerne større end prislefaldet, og derfor sker der et fald i virksomhedernes produktreal løn. En lavere produktreal løn forårsager, at virksomhederne efterspørger mere arbejdskraft, og den kombinerede effekt af et øget arbejdsudbud og en øget efterspørgsel efter arbejdskraft er en ny ligevægt på arbejdsmarkedet, hvor beskæftigelsen er øget ved en lavere (produktreal-)løn. Faldet i lønniveauet giver som nævnt også et fald i færdivarepriserne, og den kombinerede effekt er et fald i reallønnen for lønmodtagerne.

Figur 4.2
Pris- og løneffekter, pct.-vis ændring i forhold til grundforløb.

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

Figur 4.3 viser effekterne på de enkelte komponenter i forsyningsbalancen, dels i værdi (samlet effekt) og dels en opsplitning af effekt i en realeffekt og en priseffekt. For alle komponenter ses som ventet positive realeffekter og negative priseffekter, mens de samlede effekter er positive.

Udviklingen i reelt BNP følger grundlæggende udviklingen i arbejdsstyrken i produktive enheder, idet det øgede arbejdsudbud også fører til øget beskæftigelse.

Også det reale privatforbrug stiger, om end denne stigning er mindre end stigningen i BNP, hvilket skyldes modsatrettede effekter på forbrugernes indkomst, der øges som følge af øget beskæftigelse, samtidig med at reallønnen falder.

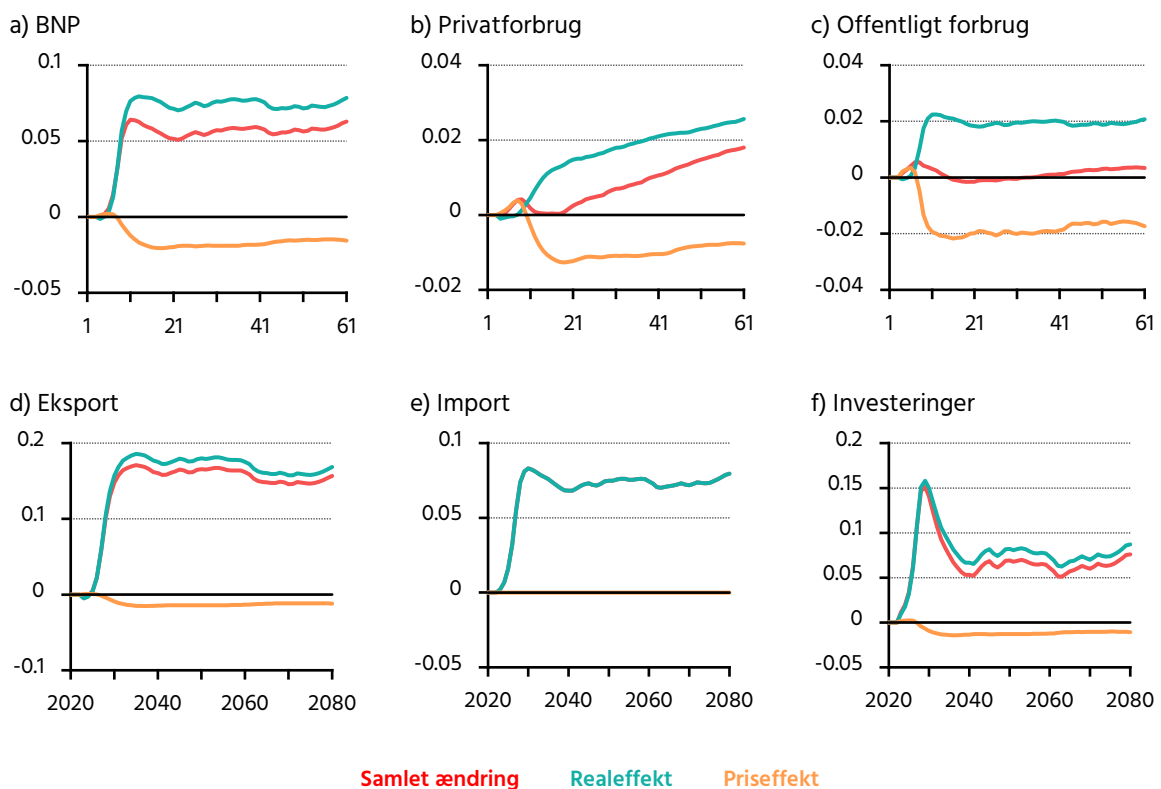
Det offentlige forbrug består af kollektivt offentligt forbrug (med omkring 40 pct.) og individuelt offentligt forbrug (de resterende 60 pct.) I DREAMs fremskrivning følger det kollektive offentlige forbrug BNP, og det stiger derfor i begge scenarier i forhold til grundforløbet, mens det individuelle offentlige forbrug antages at følge det demografiske træk, der ikke ændres i scenarierne. Det er forklaringen på, at det reale offentlige forbrug stiger mindre end realt BNP generelt.

Den begrænsede stigning i det reale offentlige forbrug, set i forhold til de øvrige efterspørgselskomponenter, bevirker i øvrigt også, at stigningen i den samlede beskæftigelse for størstedelens vedkommende finder sted i den private sektor (ikke vist).

For eksporten og investeringerne ses omvendt reale stigninger, der er større end stigningen i BNP. Eksporten stiger, fordi de faldende indenlandske priser øger efterspørgslen fra udlandet, mens de højere investeringer afspejler, at (specielt de private) virksomheder som følge af den øgede beskæftigelse ønsker også at øge anvendelsen af kapital i produktionen.

Endelig stiger importen grundet den højere efterspørgsel fra husholdninger og virksomheder, idet dog denne effekt dæmpes af lavere indenlandske priser, der isoleret set indebærer substitution væk fra import. Der er ingen pris effekter i importen, da de udenlandske priser er eksogene i DREAM.

Figur 4.3
Forsyningsbalancen, ændring i pct. i forhold til grundforløb

Anm.: Y-aksen viser den procentvise ændring i forhold til grundforløbet. Priseniveauet i importen er eksogent og uændret, hvorfor den samlede ændring og realeffekten er sammenfaldende for importens vedkommende.

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

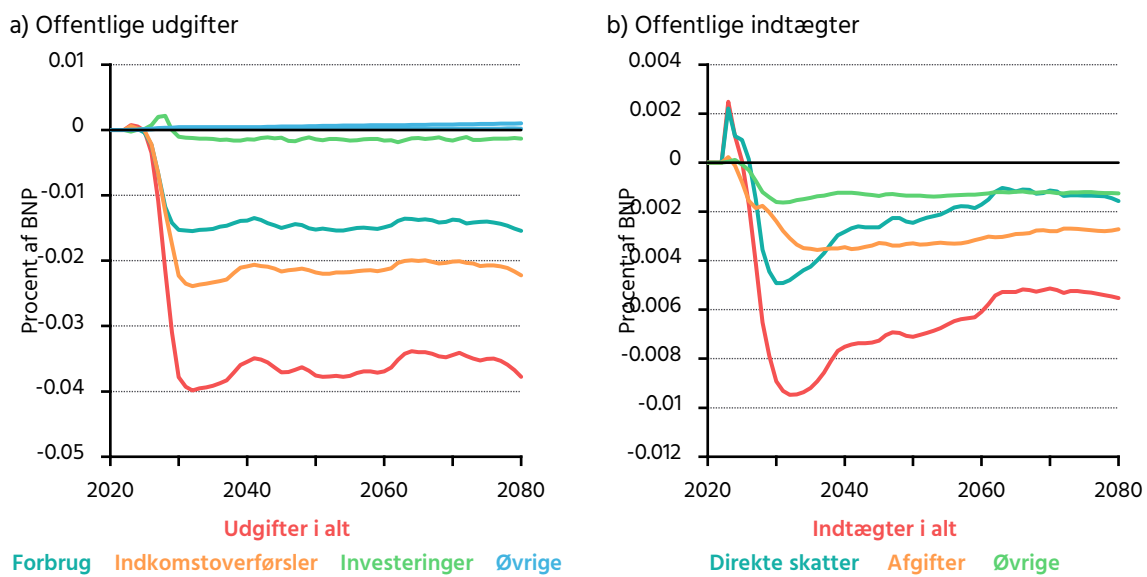
4.3 Offentlige finanser

På udgiftssiden består de væsentligste effekter af et fald i indkomstoverførslerne og i det offentlige forbrug, jf. Figur 4.4. Faldet i indkomstoverførslerne skyldes, at der i scenariet sker en overflytning af personer på SU til beskæftigelse. Faldet i det offentlige forbrug som andel af BNP skyldes, at kun det kollektive offentlige forbrug følger BNP, mens det individuelle offentlige forbrug følger befolkningen og dermed er uændret i scenariet.

På indtægtssiden består den væsentligste effekt i begge scenarier i et fald i de direkte skatter og afgifter, hvilket er forårsaget af faldet i reallønnen, der trods den øgede beskæftigelse indebærer, at de direkte skatter falder målt som andel af BNP.

Figur 4.4

Offentlige finanser i pct. af BNP, ændring i pct. point i forhold til grundforløb

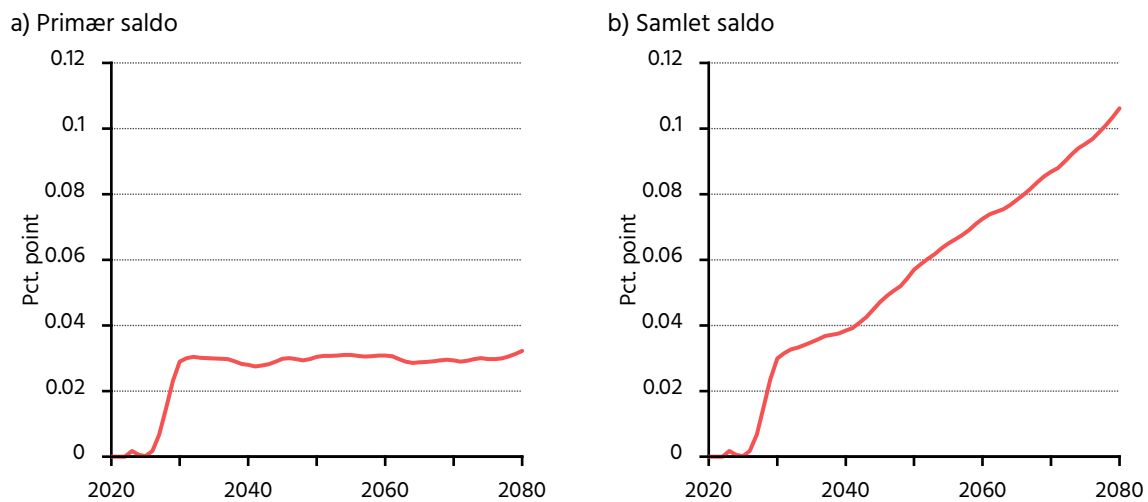

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

Figur 4.5 viser ændringen i de offentlige budgetsaldi. Den viste udvikling indebærer en forbedring af den finanspolitiske holdbarhedsindikator på 0,03 pct. point af BNP.

Figur 4.5

Offentlig saldo i pct. af BNP, ændring i pct. point i forhold til grundforløb

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

5. Referencer

- Danmarks Statistik. (17. april 2023). *Nøgletal for nationalregnskabet (BNP)*. Hentet fra hjemmesiden for Danmarks Statistiks statistikbank: <https://statistikbanken.dk/NAN1>
- DREAM. (2008). *DREAM dokumentation*. København: DREAM.
- DREAM. (17. april 2023). *Befolkningsfremskrivning 2022*. Hentet fra DREAMs hjemmeside: <https://dreamgruppen.dk/befolkning/befolkningsfremskrivning-2022/>
- Hansen, J. Z. (2022). *Fremskrivning af befolkningens arbejdsmarkedstilknytning - Socioøkonomisk fremskrivning 2022*. København: DREAM.
- Hansen, J. Z., Andersen, M., & Dalgaard, T. N. (2023). *Langsigtet økonomisk fremskrivning 2022 - Vurdering af den finansielle holdbarhed*. København: DREAM.
- Kastrup, C., & Kronborg, A. (2021). *Udbudseffekter i dansk eksport?* København: DREAM.
- Markeprand, T. (2021). *Uddannelsesfremskrivning 2020 - Fremskrivning af studieadfærd, antal studerende og befolkningens uddannelsesniveau*. København: DREAM.
- Økonomiministeriet. (2022). *2030-planforløb: Grundlag for udgiftslofter 2026*. København: Økonomiministeriet.